

УДК 811.161.3:373

А. В. Солахаў

Кандыдат філалагічных навук, дацэнт, дацэнт кафедры спецыяльнай педагогікі і метадых дашкольнай і пачатковай адукацыі, УА «Мазырскі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя І. П. Шамякіна», г. Мазыр, Беларусь

УТВАРЭННЕ СУФІКСАЛЬНЫХ ІНДЫВІДУАЛЬНА-АЎТАРСКІХ НЕАЛАГІЗМАЎ-ПРЫМЕТНІКАЎ З НЕЙТРАЛЬНАЙ СТУПЕННЮ ІНТЭНСІЎНАСЦІ ЯКАСЦІ

У артыкуле на матэрыяле беларускіх мастацкіх тэкстаў 2-й паловы XX – пачатку XXI ст. даследуюцца суфіксальныя індывідуальна-аўтарскія прыметнікі з нейтральнай ступенню інтэнсіўнасці якасці. Яны вызначаюцца высокай прадуктыўнасцю і ўтвараюцца пры дапамозе суфіксаў *-н-, -ов- (-ав-, -ев-), -лів-, -ск-, -к-*. Адно з іх запаўняюць словаўтваральныя лакуны ў лексічнай сістэме беларускай мовы, другія – выступаюць сінанімічнымі адпаведнікамі нарматыўных лексем.

Ключавыя словы: ІАН-прыметнікі з нейтральнай ступенню інтэнсіўнасці якасці, суфікс, словаўтваральнае значэнне, словаўтваральныя лакуны, сінанімічныя адпаведнікі.

Уводзіны

Значную частку індывідуальна-аўтарскіх неалагізмаў (ІАН) у мове беларускіх мастацкіх тэкстаў складаюць прыметнікі – часцей за ўсё яркія эмацыянальна-экспрэсіўныя эпітэты, якія пачаў маляўніча, жыва і непаўторна характарызуюць асобу, прадмет або з’яву аб’ектыўнай рэчаіснасці, ствараючы неабходныя вобразы – візуальныя, слыхавыя, пачуццёвыя, – і, выклікаючы розныя эстэтычныя пачуцці ў чытача, стымулююць яго ўяўленні.

Паводле інтэнсіўнасці прыкметы, якую называе прыметнік, лінгвісты вылучаюць дзве групы слоў гэтага лексіка-граматычнага класа: з нейтральнай і з рознай – узмоцненай або аслабленай – ступенню інтэнсіўнасці якасці [1, с. 86].

ІАН-прыметнікі з нейтральнай ступенню інтэнсіўнасці якасці, як лічыць Р. Намітокава, «перадаюць у паэтычным маўленні новыя прыкметы за кошт пашырэння кола ўтваральных асноў, што называюць новыя рэаліі» [1, с. 86].

Вынікі даследавання і іх абмеркаванне

Разгледзім суфіксальныя ІАН-прыметнікі з нейтральнай ступенню інтэнсіўнасці якасці ў мове беларускіх мастацкіх тэкстаў 2-й паловы XX – пачатку XXI ст. Аналіз фактычнага матэрыялу паказвае, што найбольшай словаўтваральнай актыўнасцю валодаюць ІАН-прыметнікі з суфіксам *-н-*, які ў розныя перыяды развіцця беларускай мовы вызначаўся высокай прадуктыўнасцю і не страціў гэтай сваёй якасці да апошняга часу. Утвараючыся ад асноў назоўніка, ІАН-прыметнікі набываюць агульнае значэнне ‘які адносіцца да таго, мае тое або якасць таго, што названа матывавальным словам’. У маўленчай практыцы яно рэалізуецца ў шэрагу прыватных:

1) ‘ўласцівы, прыналежны таму, што названа матывавальным словам’: *баракальны* ‘ўласцівы барока; барочны’: *Пачакай, пачакай, раскажы мне пра новую Вільню, / ... пра яе баракальную стэльнасць...* [2, с. 17]; *вогнішчны* ‘ўласцівы, прыналежны вогнішчу; вогнішчавы’: *Не, буслы, вы не выпадкова / Мяне над лесам праняслі; / Над рэчкай вогнішчнага дыму, / Што пралілася на раллю* [3, с. 65]; *вясчунны* ‘ўласцівы, прыналежны вешчуну’: *І да самае смерці дарую / Усё, што будзе, / І ўсё, што было: / І вясчунную лапу сляную, / І драпежна-святое крыло...* [4, с. 17]; *гурманны* ‘ўласцівы, прыналежны гурману; гурманскі’: *Іх [дзяўчат] светлыя паўночныя вочкі затуманены гурманым кайфам* [2, с. 506]; *чынушыны* ‘ўласцівы, прыналежны чынушу’: *Ён [боль] прабівае лёд гнілых балот / Хлусні, зняваг, салодкіх сноў чынушыных* [5, с. 65];

2) ‘які з’яўляецца тым або падобны на тое, нагадвае сабой тое, што названа матывавальным словам’: *акіяжны* ‘падобны на акіян глыбінёй, неабдымнасцю, сілай праяўлення’: *... Сіні свет далёкі акіяжны / Вернага каханя не ачах* [3, с. 125]; *бедалажны* ‘які сваім выглядам падобны на бедалагу’: *Маці памерла даўно ў іх бедалажнай хаце* [6, с. 59]; *бурытынны* ‘колерам падобны на бурштын; бурштынавы’: *3 бурытыннай глыбіні / Бурытыннай святла / На мокрай далані / Ты ў Балтыкі*

была [7, т. 1, с. 323]; *волатны* ‘падобны на волата’: *Папрацаваўшы адмыслова, / у схове волатных дубоў / гаворым / пра людзей мясцовых, / пра дуг, / пра Прыпяць, / пра баброў* [8, с. 95]; *лотасны* ‘па колеры падобны на кветкі лотаса; лотасавы’: *...Дай лотасны світанак...* [6, с. 82]; *сіротны* ‘падобны да таго, як гэта робіць сірата; сірочы’: *Дзесь птушка крыллем залапоча, / Гукне сіротнае кі-гі...* [9, с. 83]; *старадрэвінны* ‘які ўяўляе сабой старадрэвіну’: *Стайць ён [дом], адшалёваны праменна, / Адменнай старадрэвіннай сасны* [10, с. 134];

3) ‘які мае, змяшчае тое, складаецца з таго, што названа матывавальным словам’: *ажынны* ‘з зараснікамі ажыны; ажынавы’: *Між вярстой ажыннай і палыннай* [11, с. 200]; *бародны* ‘які мае бароду’: *Таўруе конь капьтамі бароднымі / Паштоўку агарода ля ракі* [3, с. 104]; *дзірванны* ‘які ўяўляе сабой дзірван, які складаецца з дзірвану; дзірваністы’: *...пругам агорваў / аблогі дзірвання...* [12, с. 25]; *жывічны* ‘які валодае жывіцай’: *Нязводным будзь, трасі зялёным чубам / Пад небам ясным, мой жывічны бор!* [13, с. 74]; *траўны* ‘які складаецца з травы; травяны’: *Гнуткую бярозку асядайце – / І яна ураз перанясе / У зарэчча траўнага суладдзя, / Дзе зямляк вясну сваю пасе* [14, с. 106];

4) ‘які знаходзіцца (жыве, расце, гняздуецца) у тым месцы, што названа матывавальным словам’: *даляглядны* ‘які знаходзіцца на даляглядзе’: *Даляглядны ланцуг – / у нябёсы глядзі і жыві...* [4, с. 61]; *лугавінны* ‘які расце на лугавіне’: *Шмат разоў згадаеш краскі / Лугавінныя* [9, с. 67]; *пуцявінны* ‘які знаходзіцца на пуцявіне’: *На божыя святы / З малітвай жанчыны / Абрусам увешвалі / Крыж пуцявінны, / І білі паклоны...* [15, с. 74];

5) ‘які выклікае тое, што названа ўтваральнай асновай’: *жахотны* ‘які выклікае жахоту, жах’: *Згадаў – і душа схаладзела / На ўскраі жахотнай бяды* [13, с. 78]; *скрушны* ‘які выклікае скруху, жаль, шкадаванне; скрушлівы’: *На ўзбоччы скрушнае дарогі, / Цябе праводзячы, стаю* [16, с. 68]; *слодычны* ‘які выклікае слодыч’: *Не ўзношу вас у лік ахвяраў, / Падданых слодычнай маны* [16, с. 48]; *стрэсны* ‘які выклікае стрэс; стрэсавы’: *Спасцілі да расіначкі вытокі / паводкай стрэснай злучаных балот* [17, с. 104];

6) ‘які існуе ў час, названы матывавальным словам’: *апаўдзённы* ‘які бывае ў поўдзень, апоўдні; паўдзённы’: *...над прасцягам вольным / жыта / апаўдзённаю парою / студзіць сонейка нібыта* [8, с. 52]; *вячорны* ‘які бывае вечарам; вечаровы; вярчорны’: *Вячорнай зарой гарыць небакрыай* [14, с. 16]; *дасветны* ‘які бывае на дасвеці (разм.), перад світаннем; досвіткавы’: *Промень дасветны прахалоду / Дап’е з туманых балацін* [16, с. 101];

7) ‘які характарызуецца тым, багаты на тое, што названа матывавальным словам’: *дажджыны* ‘багаты частымі дажджамі; дажджлівы’: *Упала першая дажджынка – / Сязінка восені дажджыной* [3, с. 42]; *спёчны* ‘вельмі гарачы, душыны; спякотны’: *Спёчны дзень* [8, с. 45];

8) ‘які накіроўваецца ў тое месца, якое названа матывавальным словам’: *вырайны* ‘які накіроўваецца ў вырай’: *І зжурнай восені вырайны клін / Дажджамі атрутнае неба ўмые...* [13, с. 106];

9) ‘які прасякнуты тым, што названа матывавальным словам’: *нямотны* ‘які прасякнуты нематой; бязгучны’: *роздумны* ‘які прасякнуты роздумам’: *Замкнецца круг – ад захаду да ўсходу / У роздумнай, знясіленай начы* [16, с. 46];

10) ‘пакрыты тым, што названа матывавальным словам’: *На траўнай сцежцы побач студні / Кранаўся ранаг ручніка* [18];

11) ‘схільны да таго, што названа матывавальным словам’: *каўны* ‘схільны ўжываць каву; які любіць піць каву’: *Вось чалавек каўны, а той кісельны, гэты – гарбатны...* [2, с. 318].

Матывавальнымі з’яўляюцца агульныя назоўнікі, пераважна неадусаўлёныя, якія называюць канкрэтны прадмет, рэчыва або адцягненае паняцце. У некаторых выпадках – пасля асноў, якія заканчваюцца галоснай, – перад суфіксам з’яўляецца пракладка-інтэрфікс *-ль-*: *баракальны* (*барока* + *-ль|н-ы*).

Пры ўтварэнні ад асноў дзеяслова ІАН-прыметнікі з суфіксам *-н-* набываюць агульнае словаўтваральнае значэнне ‘які адносіцца да дзеяння, названага матывавальным словам’, што рэалізуецца ў наступных прыватных:

1) ‘які здольны ўтвараць пэўнае дзеянне, з’яўляецца суб’ектам дзеяння або стану, названага матывавальным словам’: *бянтэжны* ‘які бянтэжыць’: *Не трэба слоў у цішыні бянтэжнай* [19, с. 168]; *вейны* ‘які веецца’: *Вейная, лётная бель* [16, с. 59–60]; *грайны* ‘які здольны прыгожа гаварыць’: *Сэрцу ж майму – здзіўляцца, / ва ўдзячнасці – быць ахайным тым, / хто нястомны ў працы і ў слове, / бы музыка, грайны* [6, с. 42]; *задумны* ‘заклапочаны, задумнены’: *У светлаценях намоклых дрэў шукае схову задумны птах* [20, с. 50]; *з’едны* ‘здольны з’ядаць, знішчаць’: *Як чынна і*

прывычна ... У бюракрачай, з'еднай тупатні / Пра дабрабыт твой думалі надзённы... [13, с. 19]; зманны 'які уводзіць у зман; зманлівы': Плынь знікае на бягу, / Зманная да звону [7, т. 1, с. 386]; кайны 'які каецца': Ці ж адродзім наш кайны род? [20, с. 53]; моўчны 'які маўчыць; маўклівы': На ранішняй зары / І ў сучем вечаровы / Праз моўчныя віры / Шапчы малітвы словы... [21, с. 15]; узвейны 'які ўзвее': Узвейны ветрык легкавейны, / Пакажа сцэжку напраткі [19, с. 44];

2) 'які падвергнуўся або мае ўласцівасць падвяргацца пэўнаму дзеянню, з'яўляецца аб'ектам дзеяння, названага матывавальным словам': запомны 'які запомнілі': Вецер парвецца, як смык, і зробіцца запомнаю цішынёю... [20, с. 57]; прыцемны 'які прыцямнілі': Ужо настаўлены цвікі, / Каб шкуры нашыя з імзтам – / Распяць на прыцемнай сцяне, / Дзе рэбрацца старыя бёрны [7, т. 2, с. 275];

3) 'які служыць, прызначаны для выканання дзеяння, названага матывавальным словам': аберагальны 'прызначаны аберагаць; засцерагальны': І на тваёй руцэ няма / Аберагальнага пярсцёнка [19, с. 162]; усмеіны 'які выклікае ўсмішку': Салодкае кароткае жыццё. / Усмеінае, калі расой цвіцём. / Бязлітаснае, як апалі кветкі [17, с. 112];

4) 'які з'яўляецца вынікам пэўнага дзеяння, названага матывавальным словам': клэкатны 'які з'яўляецца вынікам клэкатання': Летам на іх [воданарных вежах] хораша кароняцца бусліныя гнёзды з клэкатнай чачоткаю ды белымі дзюбастымі аблачынамі на дзвюх чырвоных промнях-нагах [22, с. 32]; прызнальны 'які стаў вынікам прызнання': Ці то водгук зоркавага ілляху / Вечнасі прызнальнае «люблю» / Ахінуў мелодыямі Баха / І абняў заспаную зямлю [5, с. 43].

У некаторых выпадках – пасля асноў, якія заканчваюцца на галосны, – перад суфіксамі з'яўляецца пракладка-інтэрфікс -ль-: (аберагаць ← аберага(ць) + -ль(н-ы), ачмуральны ← ачмура(ць) + -ль(н-ы), прызнальны ← прызна(ц)ца/ + -ль(н-ы).

ІАН сельгасны 'сельскагаспадарчы' ўтвораны дэсноваскладаннем + суфіксацыяй ад назоўніка сельгасвытворчасць: у складаным слове вылучылася асобна частка, да якой далучыўся суфікс -н(ы): сельгасвытворчасць → сельгас + -н(ая) вытворчасць. Другі магчымы спосаб утварэння гэтага прыметніка – сінкопа + апакопа + суфіксацыя, у працэсе якога ва ўтваральным слове сельскагаспадарчы выдалена сярэдняя і канцавая часткі, а да скарачонай асновы дададзены суфікс -н-: – Адвалілі другую [прэмію] – і шчодрэ – яму [Брэжневу] / За адкрыццё ў сельгаснай вытворчасці... [23, с. 48].

Такім чынам, ІАН-прыметнікі з суфіксам -н- выступаюць семантычна рознапланавымі і ўтвараюцца ад асноў назоўніка і дзеяслова часцей за ўсё суфіксальным спосабам, радзей – іншымі (дэпостфіксацыя + суфіксацыя, дэсноваскладанне + суфіксацыя або сінкопа + апакопа + суфіксацыя).

Высокую прадуктыўнасць паказвае і суфікс -ов- (-ав-), -ев-, які можа далучацца да асноў назоўнікаў і дзеясловаў. Ад назоўнікаў з яго дапамогай утвараюцца ІАН-прыметнікі з наступнымі словаўтваральнымі значэннямі:

1) 'які адносіцца да таго або ўласцівы таму, што названа матывавальным словам': азяровы 'ўласцівы возеру': Не спяшаўся зрэзаць цень мой сынні / ... / З цыферблата азяровой сіні / Сіняй стрэлкай сіняй страказы... [7, т. 1, с. 240]; алешынавы 'які адносіцца да алешыны; альховы': Ён [палкоўнік] меў трубу і меў жалейку / ... / І крэсіва і самасейку / Альбо алешынавы ліст [24, с. 28]; блінцовы 'ўласцівы блінцу; бліновы': Блінцовы пах дымоў [19, с. 19]; золкавы 'які мае адносіны да золку': Покуль зоркі не заснулі зноў, / з кухліка налью гаючых слоў – / золкавых, крынічных і заключных... [17, с. 69]; канавы 'ўласцівы кону': І кожны, / Хто з двору, хто з бору, / Свой канавы вый'е карэц [7, т. 2, с. 369]; трактаравы 'ўласцівы трактару; трактарны': Размова родная, свая, / Радней няма каторай. / І пра вясну, і аб сяўбе, / Пра трактаравы рокат [14, с. 6]; узмежкавы 'які адносіцца да ўзмежка; уласцівы узмежку': ...Ды закурэлі ўзмежкавы бакі, / І смылень пахне першай свежыною [7, т. 1, с. 37];

2) 'які ўяўляе або нагадвае сабой тое, што названа матывавальным словам': дзьмухаўцовы 'які чым-небудзь нагадвае дзьмухавец': Дзьмухаўцовая мара крыла / Праступае ў расе / скамянела [4, с. 11]; калодкавы 'які ўяўляе сабой калодку; калодачны': Ліпай і калодкавымі вуллямі / Пахнуць наздраватыя мяды [25, с. 4]; туманковы 'які ўяўляе сабой туманок; туманны': Сівярэе змрок туманковы, / Густы – не паварушыць [26, с. 297];

3) 'які знаходзіцца (жыве, расце, гняздуецца) у тым месцы, што названа матывавальным словам': баровы 'які знаходзіцца ў бары; баравы': ...і дзе збіралі дар баровы галодныя лесавічкі... [27, с. 110];

4) 'які накіроўваецца ў тое месца, што названа матывавальным словам': выраевы 'які накіроўваецца ў вырай': ...Яшчэ зірне [сцяжынка] на выраевы клін... [7, т. 2, с. 110];

5) 'які складаецца з таго, што названа матывавальным словам': *настуркавы* 'які складаецца з настурак': *Ія букет настуркавы нясу, ичаслівы, ў школу* [28, с. 10];

6) *скразняковы* 'якому ўласцівы скразнякі': *Некалі на скразняковых палутарках / Ездзіць часта даводзілася / І, каб напросіць шафёра спыніцца, / Трэба было малаціць кулачком / Па драўляным дашку кабінкі* [7, т. 2, с. 207];

7) 'які з'яўляецца аб'ектам дзеяння': *любовы* 'які любяць': *Яны, дзіўнота, сарвалі з арбітаў воблакі і п'юць, нібыта любовы напой* [20, с. 57].

Пры ўтварэнні ІАН-прыметнікаў з нейтральнай ступенню інтэнсіўнасці якасці шырока выкарыстоўваецца суфікс *-лів-*, які, далучаючыся да асноў назоўніка, надае прыметніковым утварэнням наступныя словаўтваральныя значэнні:

1) 'які характарызуецца тым, мае ўласцівасці таго або схільны да таго, што названа матывавальным словам': *блазлівы* 'які з'яўляецца блазнам; несур'ёзны, дурнаваты; блазецкі': *Гора-гора-гаравейка маё, / Пагубіла я здароўечка сваё, / За блазлівым мужанёчкам жыўучы, / Позна-рана пасцель белу сцелючы* [9, с. 73]; *божлівы* 'які пакланяецца богу': *...Прызямліўся Хрыстос, / І сышоў да яго / з людям божлівым простагаловым / Той вецер-прарок* [4, с. 80]; *гнослівы* 'які характарызуецца гнюсам; брыдкі, подлы': *У якасці сведкі / Нам лапу працягне гнослівая пошласць* [29, с. 9]; *раскошлівы* 'які вызначаецца раскошай; раскошны': *Зямля, маё жэбціцё, мая калыска, са мною ў даль раскошліваю глянь!..* [6, с. 22];

2) 'падобны на таго або на тое, хто або што названы матывавальным словам': *бадзяжлівы* 'падобны на бадзягу; бадзяжны': *...бадзяжлівы восеньскі вецер свішча ў полі глухім уначы* [30, с. 163].

Прыметнікі з суфіксам *-лів-*, які далучаецца да дзеяслоўных асноў, набываюць словаўтваральнае значэнне 'які характарызуецца тым, мае ўласцівасці таго або схільны да дзеяння, названага матывавальным словам': *булькатлівы* 'які булькоча': *Булькатлівы крынічны струмень на песняровай сядзібе ў Вязынцы* [22, с. 25]; *забытлівы* 'які мае ўласцівасці быць забытым': *Дзён светлых камянькі, / Напэўна злецяць дно / Забытлівай ракі* [7, т. 1, с. 350]; *зморлівы* 'які мае ўласцівасць змарыць; які выклікае змору': *Душы задуіна ў зморлівым скляпенні...* [16, с. 76]; *зніклівы* 'які мае ўласцівасці знікаць': *Ты – зніклівая плынь, / Жаданая, як здрада* [7, т. 1, с. 341]; *капрызлівы* 'які мае ўласцівасці капрызнічаць – свавольнічаць, нечакана змяняцца, быць няўстойлівым; капрызны': *Цераз капрызліваю раку / Кладкай трывалай самаю / Доля вяла мяне за руку / Зажуранай мамаю* [7, т. 2, с. 214]; *каўзлівы* 'які мае ўласцівасці коўзацца на ім': *Каўзлівыя сцежкі гарыстых суклонаў...* [17, с. 125]; *манлівы* 'які мае ўласцівасць маніць': *Вядзі іх [ваўкоў] манлівай сцяжынай / У нетры, змрок, глушыню...* [31, с. 17]; *мармытлівы* 'які мае ўласцівасць мармытаць': *Акно з мармытлівым катом...* [32, с. 92]; *муркатлівы* 'які мае ўласцівасць муркатаць': *Які ён [кот] ласкавы і добры, які муркатлівы і гаваркі...* [2, с. 803]; *трывожлівы* 'які мае ўласцівасць трывожыць': *Іх [цаэтычных радкоў] крыл трывожлівы ўскалых / Ускалыхне душу* [7, т. 1, с. 419].

Як і ў нарматыўнай мове, многія прыметнікі гэтага словаўтваральнага тыпу маюць двайную матывацыю, бо могуць суадносіцца з назоўнікамі.

Пры дапамозе суфікса *-ск-* ад асноў назоўнікаў утвараюцца ІАН-прыметнікі з агульным словаўтваральным значэннем 'які адносіцца да таго або ўласцівы таму, што названа матывавальным словам': *Цішэй, / Размовы нашы, спрэчкі, гумар / Не для аўтсайдэрскіх вушэй* [32, с. 11]; *Паэт званіў... — / На шэпт дэльфінскіх моў / Перакладаў жанчыне гул планеты* [8, с. 51]; *...Каб не разлезлася вечнасць, / Як індпашыўскі касцюм на плячы...* [33, с. 60]; *І манпарнасаўская вежа / Канцэртнай сукняю гарыць* [26, с. 326]; *...Хто яна тая, белая? – Хто-хто – мапасанаўская пышка, як ты сказала* [34, с. 207]; *Народ гэты прасты, нячынны, яшчэ не ў мудрэцкіх гадах, а робіць такую машыну, што цудам завуць на палях!* [27, 317]; *Нібы дзіўны сон, той помнік нябескі...* [17, с. 84]; *А зараз ад СЯМІ – / Ад тыдзеньскай сям'і – / Два дні мы адымаем, / І ўсе – адпачываем!* [35, с. 77]; *...Іх хунвэйбінскія дубіны лупілі-білі так па мне – як б'юць па пыльным дыване* [36, с. 136].

Матывавальнымі выступаюць уласныя назоўнікі са значэннем асобы і геаграфічных аб'ектаў, а таксама агульныя назоўнікі, якія называюць асобу, канкрэтны прадмет, жывёлу, часавае, прасторавае або іншае адцягненае паняцце. У некаторых выпадках пасля асноў, якія заканчваюцца зычным, перад суфіксамі з'яўляецца пракладка-інтэрфікс *-аў-*: *манпарнасаўскі* ← *Манпарнас* + *-[аў]ск-і*; *мапасанаўскі* ← *Мопасан* + *-[аў]ск-і*. Частка суфікса можа накладвацца на апошні зычны асновы: *мудрэцкі* (*мудрэц* + *-ск-і*).

ІАН-прыметнікі з суфіксам -к- менш прадуктыўныя. Яны ўтвараюцца ад асноў дзеяслова і выступаюць са значэннем 'які схільны да дзеяння або здольны выканаць дзеянне, названае матывавальным словам': *Чуе мой зрок / Кожны твой подых, / Твой шолах, / Твой шорах, / Лёткі твой крок* [7, т. 2, с. 121]; *Тут казкі свет – прычасце і выток / Душы з крыніц вячыстага славянства. / Надзеі лёткай ранішні выток, / І цвёрды грунт зямнога пастаянства* [16, с. 93]; *Мёрзкае, халоднае акно* [28, с. 11].

Вывады

Такім чынам, аналіз фактычнага матэрыялу паказвае, што суфіксальныя ІАН-прыметнікі з нейтральнай ступенню інтэнсіўнасці якасці ў мове беларускіх мастацкіх тэкстаў 2-й паловы XX – пачатку XXI ст. вызначаюцца высокай прадуктыўнасцю і ўтвараюцца пры дапамозе суфіксаў -н-, -ов- (-ав-, -ев-), -лів-, -ск-, -к-.

Адны з гэтых утварэнняў запаўняюць словаўтваральныя лакуны ў лексічнай сістэме беларускай мовы (*бедалажны, даляглядны, дугавінны, пуцявінны, рэверансны, старадрэвінны, чынушны* і інш.), другія – маюць сінанімічныя адпаведнікі з іншымі суфіксамі ў нарматыўным маўленні (*ажыжны – ажынавы; бурштынны – бурштынавы; вознішчны – вознішчавы; вячорны – вечаровы, вячэрні; траўны – травяны; гурманны – гурманскі; лотасны – лотасавы; стрэсны – стрэсавы* і інш.).

Зафіксаваныя ІАН-прыметнікі ўтвараюцца ад назоўнікаў і дзеясловаў рознымі спосабамі словаўтварэння – суфіксацыяй, дэпостфіксацыяй + суфіксацыяй, дэасноваскладаннем + суфіксацыяй, сінкопай + апакопай + суфіксацыяй.

СПІС АСНОЎНЫХ КРЫНІЦ

1. Намитокова, Р. Ю. Авторские неологизмы: словообразовательный аспект / Р. Ю. Намитокова. – Ростов н/Д: Изд-во Ростовского ун-та, 1986. – 160 с.
2. Глобус, А. CONVOLUTUS: лірыка і проза / Адам Глобус. – Мінск: Сучасны літаратар, 2008. – 832 с.
3. Лісіцын, У. Беларусь – мая калыска: кніга паэзіі / Уладзімір Лісіцын. – Мінск: Маст. літ., 1990. – 167 с.
4. Булыка, Г. Турмалін: вершы / Галіна Булыка. – Мінск: Маст. літ., 1994. – 94 с.
5. Аксёнчык, Н. Сповідзь арабіны: вершы / Ніна Аксёнчык. – Мінск: Маст. літ., 1995. – 94 с.
6. Лойка, А. Грайна: паэзія / Алег Лойка. – Мінск: Маст. літ., 1986. – 142 с.
7. Барадулін, Р. Збор твораў: у 5 т. / Рыгор Барадулін. – Т. 1: Вершы / прадм. В. Сёмухі. – Мінск: Маст. літ., 1996. – 479 с.; Т. 2: Вершы. – Мінск: Маст. літ., 1998. – 382 с.
8. Пашкоў, Г. Зорнае поле: вершы / Генадзь Пашкоў; маст. У. М. Жук. – Мінск: Юнацтва, 1999. – 127 с.
9. Пісарык, А. Дажджы яравыя: вершы / Алесь Пісарык. – Мінск: Маст. літ., 1990. – 125 с.
10. Камейша, К. Пярэймы дня: вершы і паэмы / Казімір Камейша. – Мінск: Маст. літ., 1998. – 168 с.
11. Загорская, Н. Мне добра з вамі: вершы і паэмы / Ніна Загорская. – Мінск: Маст. літ., 1989. – 190 с.
12. Рагаўцоў, В. І. Сутонне: вершы / Васіль Рагаўцоў. – Мінск: Польша, 1995. – 31 с.
13. Мятліцкі, М. Палескі смутак: вершы і паэма / Мікола Мятліцкі. – Мінск: Маст. літ., 1991. – 287 с.
14. Камейша, К. Плос: вершы / Казімір Камейша. – Мінск: Маст. літ., 1982. – 110 с.
15. Башлакоў, М. Матчыны грыбы перабіраю: вершы / Міхась Башлакоў. – Мінск: Ураджай, 2000. – 86 с.
16. Мятліцкі, М. Шлях чалавечы / Мікола Мятліцкі. – Мінск: Маст. літ., 1989. – 231 с.
17. Бічэль-Загнетава, Д. А на Палессі: вершы і баллады / Данута Бічэль-Загнетава. – Мінск: Маст. літ., 1990. – 158 с.
18. Голуб, Ю. Вершы / Юрка Голуб // Польша. – 1999. – № 10. – С. 34.
19. Янішчыц, Я. Пара любові і жалю: кн. лірыкі / Яўгенія Янішчыц. – Мінск: Маст. літ., 1983. – 223 с.
20. Марук, У. І хочацца болей пажыць... / Уладзімір Марук // Польша. – 2015. – № 2. – С. 43–64.
21. Шабовіч, М. В. Мая надзея: вершы / Мікола Шабовіч. – Мінск: Маст. літ., 2006. – 174 с.

22. Камейша, К. Ад Кромані да Свіцязі : лірычныя запісы, мініяцюры, эсэ / Казімір Камейша. – Мінск : Маст. літ., 2013. – 413 с.
23. Верамейчык, У. Прыпяць : вершы / Уладзімір Верамейчык. – Мінск : Маст. літ., 1973. – 48 с.
24. Броўка, П. Збор твораў : у 9 т. / Пятрусь Броўка. – Т. 4 : Вершы, паэма 1965–1972. – Мінск : Маст. літ., 1989. – 591 с.
25. Верамейчык, У. Ліхаўня / Уладзімір Верамейчык. – Мінск : Маст. літ., 1997. – 80 с.
26. Барадулін, Р. Трэба дома бываць часцей...: выбр. старонкі лірыкі / Рыгор Барадулін ; прадм. В. Быкава. – Мінск : Маст. літ., 1993. – 352 с.
27. Лось, Е. І каласуе даўгалецце : вершы / Еўдакія Лось ; уклад. М. Я. Ярашэвіч, М. Я. Клімовіч. – Мінск : Маст. літ., 1998. – 367 с.
28. Акулін, Э. Пяшчота ліўня : вершы, паэма / Эдуард Акулін. – Мінск : Выд-ва ЦК КПБ, 1990. – 48 с.
29. Пракаповіч, І. М. Рэха малітваў : вершы / Іван Пракаповіч. – Мінск : Полымя, 1993. – 32 с.
30. Баравікова, Р. Сад на капялюшыку каханай : лірыка / Раіса Баравікова. – Мінск : Маст. літ., 1997. – 494 с.
31. Караткевіч, У. Быў. Ёсць. Буду : кн. пазіі / Уладзімір Караткевіч ; прадм. Р. Барадуліна. – Мінск : Маст. літ., 1986. – 174 с.
32. Новік, Г. Ю. Сумёты агню : вершы / Ганна Новік. – Мінск : Ковчэг, 2010. – 110 с.
33. Зуёнак, В. Выбраныя творы : у 2 т. / Васіль Зуёнак. – Мінск : Маст. літ., 1996–1998. – Т. 1 : Гронка цішыні : выбр. вершы / прадм. Р. Барадуліна. – 446 с.
34. Шамякін, І. Палеская мадонна : апавесці : для ст. шк. узросту / Іван Шамякін. – Мінск : Юнацтва, 1998. – 590 с.
35. Зуёнак, В. Бадзірог: карагод вясёлых прыгод – і рыфмай звязаных, і проста расказаных : для малодшага шк. узросту / Васіль Зуёнак. – Мінск : Юнацтва, 1995. – 80 с.
36. Вярцінскі А. Святло зямное : выбр. вершы і паэмы / Анатоль Вярцінскі. – Мінск : Маст. літ., 1981. – 430 с.

Паступіў у рэдакцыю 22.10.2018

E-mail: solakhau@yandex.by

A. V. Solakhau

WORD-FORMATION OF INDIVIDUALLY-AUTHOR'S NEOLOGISMS-ADJECTIVES WITH NEUTRAL INTENSITY OF THE QUALITY

The article studies suffixal word-formation of individually-author's neologisms-adjectives with a neutral degree of quality intensity on the material of Belarusian artistic texts of the 2nd half of the XX-beginning of the XXI centuries. They differ in high productivity and are formed by means of suffixes *-н-, -ов- (-ав-, -ев-), -лів-, -ск-, -к-*. Some of them fill word – formation lacunae in the lexical system of the Belarusian language, the second ones are synonymous equivalents of normative lexemes.

Keywords: individual author's neologisms-adjectives with a neutral degree of intensity of qualities, suffix, derivational value, derivational gaps, synonymic equivalents.